

Mustafa BULUT ^(*)

FINANSAL KRİZLERLE MÜCADELEDE BARTER SİSTEMİ

Cavit Ü. ALAYBEYOĞLU ^(**)

1 - GİRİŞ

İnsanoğlu toplu halde yaşamaya başladığı andan itibaren fiziki ve beşeri ihtiyaçlarını karşılamak üzere çeşitli sistemler geliştirmiştir. Sınâ ve ticari hayatın gelişiminde gerek nakdi gerekse aynı takas yöntemleri önemli rol oynamıştır. Karşılıklı ticaret (counter trade) teknikleri olan klasik takas, buy-back (geri satınalma), fason imalat, yap-işlet-devret, yap-sahip ol-devret, offset, buy-sell (satın al- sat), karşılıklı satın alma (counter-purchase), kliring (cliring), switch (üçlü ticaret), swap (değiş-tokuş) ve barter sistemleri zaman içerisinde geliştirilmiştir. Söz konusu karşılıklı ticaret tekniklerinden barter sistemi, bu çalışmamızda yaşanmakta olan küresel finansal kriz ortamı göz önünde bulundurularak değerlendirilecektir.

2- KARŞILIKLI TİCARET (COUNTER TRADE)

Birinci Dünya Savaşı sonlandıktan sonra, liberal iktisadi düşünce sistemini bütün saflığıyla yeniden tatbika koymak için büyük gayretler sarfedilmiş; bütçenin denklığı, paranın istikrarı, altın para sistemine dönüş savunulmuştur. 1929 yılında o zamana kadar şiddet, süre ve mahiyet itibarıyla yaşanmamış bir kriz geçirilmiştir¹. Yaşanan bu büyük krizle birlikte uluslar arası ticaret ve ödemeler sisteminin çöküşü, dünya çapında ekonomik depresyona neden olmuş, bunun sonucunda ülkeler takas sistemine yönelmişler, çok sayıda takas nitelikli ikili anlaşmalar imzalamışlardır².

2.1- Karşılıklı Ticaret Türleri

Karşılıklı ticaret modern anlamda 1930'lu yıllardan sonra gelişmesine rağmen, takas sistemi henüz para icat edilmeden kullanılmaya başlanmıştır. Aşağıda başlıca karşılıklı ticaret türlerine ve kısa tanımlarına yer verilmiştir³;

^(*) Dr., İzmir Vergi Dairesi Başkanı

^(**) Gelir Uzmanı

¹ TÜRK İsmail (2001), "Maliye Politikası", Eda Matbaası, Ankara, s.7.

² ÇİÇEKLİ Murat (2007), "Dünyada ve Türkiye'de barter sistemi", Tezsiz yüksek lisans projesi, İzmir, s.4, D.E.Ü. Merkez Kütüphanesi Tez ve Süreli Yayınlar Bölümü, raf no: TYL 00524.

³ TENLİ Hale (2002), "Pazarlama ve finansman aracı olarak karşılıklı ticaret sistemi içinde barter ve Türkiye'de uygulanabilirliği", Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İzmir, s.16-36. D.E.Ü. Merkez Kütüphanesi Tez ve Süreli Yayınlar Bölümü, raf no: Y 04262.

Klasik Takas; Tarih en eski ticaret yöntemi olan takas, yaklaşık eşit değerdeki mal, hizmet veya teknolojinin para kullanmaksızın mal, hizmet veya teknoloji ile değişimidir. İki taraflı (saf takas), üç taraflı ve dört taraflı türleri vardır. *Kliring (Cliring)*; Dört taraflı takas işlemlerinde, Merkez Bankalarının, yetkili bankaların ya da kliring ofislerinin katılımıyla gerçekleştirilen ticaret tekniğidir. Kliring uygulaması ile klasik takas işlemlerindeki taraf bulmak için harcanan zaman ve masraflar azalmaktadır. *Üçlü tiracet (Switch)*; Kliring hesaplarında belirlenen dönem sonunda zaman zaman dengesizlikler oluşabilmektedir. Böyle durumlarda ülkelerden biri aleyhine açık verilmekte ve bu dengesizliğin giderilmesi için üçüncü bir taraf (switch firması) devreye sokulabilmektedir. *Karşı Satın Alım İşlemleri (Bağlı Muamele- Counterpurchase)*; Bir ülkedeki kamu yada özel kurumun, bir başka ülkedeki kuruma mal sattığı ve belirli süre içerisinde karşı taraftan sattığı mala eşdeğerde mal satın almayı taahhüt ettiği işlemlerdir. *Geri Satın Alım İşlemleri (Buy Back)*; Genellikle gelişmiş bir ülkedeki kamu kuruluşunun ya da özel bir firmanın bir ülkeye fabrika, teknoloji ya da yatırım araçlarını satması, daha sonra da o ülkenin bu araçları kullanarak ürettiği ürünlerin bir kısmını satın almayı kabul etmesidir. Türkiye'nin, eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ile yapılan anlaşmalar çerçevesinde, SSCB'de kurmuş olduğu bazı sanayi tesislerin bedelini, söz konusu tesislerde üretilen alüminyum, çelik gibi ürünleri, uzun vadeli bir program çerçevesinde satın alarak karşılaması örnek olarak verilebilir⁴. *Değiş Tokuş (Swap)*; Homojen malların değiş tokuşunda, nakliye ve sigorta gibi ulaştırma maliyetlerini azaltmak

amacıyla, mal veya hizmetlerin satıcılarının değiştirilmesidir. *Fason İmalat*; Gelişmiş ülke firmalarının az gelişmiş ülkelerde kurulu bir tesise, girdi ihraç edip, mamul geri satın almasıdır. Geri satın alım yöntemi ile benzerlik taşıyan fason imalatın farkı, geri satın alımda sağlanan girdi ile tesis kurulurken, fason imalatla kurulu bir tesise girdi ihraç edilmesidir. *Ofset*; Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu ortaklıklarının açacakları uluslararası ihale çerçevesinde yapacakları dışalım karşılığı gerçekleştirecekleri döviz ödemelerini telafi etmek amacıyla, imzalanan bir anlaşma uyarınca ihaleyi alan firmanın, ihaleyi açan ülkeden belirlenen oranda ihracatı ya da ülkede yatırım yapmayı kabul etmesidir. Dolaylı ve dolaysız olmak üzere iki türü vardır. *Satın Al Sat*; Bu yöntem de döviz karşılığı satış ile ithalatta zorlanan firmalara, kendi malları satılana kadar, ithal ettikleri mal bedelinin özel bir hesapta tutulmasına olanak sunan bir yöntemdir.

3- BARTER SİSTEMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ, TANIMI ve İŞLEYİŞİ

3.1- Barter Sisteminin Tarihsel Gelişimi

"Para" (money) kelimesi, Jupiter'in eşi Juno'nun diğer adı olan, Latince *moneta* kelimesinden gelmektedir. Romalılar Juna Meneta tapınığında bir darphane kurdukları zamandan beri, *moneta* kelimesi para basılan yer anlamında genel bir terim olarak kullanılmaya başlanmıştır⁵. Takas sistemi para henüz icat edilmeden kullanılmasına rağmen, yerel veya küresel ekonomik istikrarsızlıklar sonucu özellikle 1930'lu yıllarda tekrar modern şekliyle gündeme gelmiştir. Klasik anlamda barter işleminin ilk örneği, 1626 yılında

⁴ ÇİÇEKLİ, agp, s.10.

⁵ ŞİMŞEK M.Sırrı (2004), "Parasız Ticaret Barter", Euromat Entegre Matbaacılık A.Ş., İstanbul, s.25.

Peter Minuit isimli bir şahsın 24 dolar değerindeki süs eşyasını yine aynı değerdeki bir süs eşyası ile değiştirmesiyle başlar. İnsanoğlunun farkında olmadan yaptığı bu ticaret zamanla barter ismini almıştır⁶. Modern olarak ilk şeklini 1930’lu yıllarda Amerika Birleşik Devletlerinde almaya başlayan barter, esas olarak bir takas ticaretini ifade etmektedir. Barter sistemi Avrupa’da ilk olarak İsviçre’de kendini göstermiş, küçük ve orta ölçekli şirketler büyük şirketlere karşı ayakta durabilmek ve daha çok işlem gerçekleştirebilmek amacıyla 1934 yılında WIR-Genossenschaft adlı günümüzde 65.000 üyesi bulunan büyük bir sistem kurulmuştur. Avusturya’da ilk barter teşkilatı 1984 yılında Viyana’da, Almanya’da ise 1983’de Hamburg’da kurulmuştur.⁷

3.2- Barter Sisteminin Tanımı

Klasik tanımla barter işlemi, para akışına yer vermeden değerleri dengelenmiş malların düz değişimidir⁸. Barter bir firmanın satın aldığı mal ve hizmetin bedelini kendi ürettiği mal veya hizmetle geri ödemesidir. Para olmaksızın yapılan, sahip olunan ve hizmete karşılık, ihtiyaç duyulan mal ve hizmetin satın alınması işlemidir. Bu sistemde de para vardır. Ancak diğer ticari işlemlerden farklı bir işlevi vardır. Zira burada para bir değer saklama aracı olarak değil, bir muhasebe birimi olarak kullanılmaktadır.⁹

Bir firmanın barter sisteminde faaliyet göste-

rebilmesi için sırasıyla sisteme üye olması, teminat yatırması, arz ve taleplerini sisteme bildirmesi, üye cari hesabının açılması ve barter çekinin düzenlenmesi gerekmektedir.

Barter sistemi sisteme üye bir firmanın satın aldığı ürün veya hizmetlerin bedelini, sisteme üye diğer firmalara ürün veya hizmet satarak ödemesidir. Diğer bir deyişle para olmaksızın yapılan, sahip olunan ürün ve hizmete karşılık ihtiyaç duyulan ürün ve hizmetlerin satın alınması işlemidir. Bu sistem içerisinde barter şirketi barter üyeleri için ürünlerine ve hizmetlerine pazar yaratan, alışverişlerde garantörlüğü sağlayan, üyelerin muhasebe carilerini tutan, üyelik taleplerini karara bağlayan, üyelerin kredibilite durumlarını değerlendiren, kısaca ürün ve hizmet değişiminin organizasyonunu yapan aracı kurumdur. Arz- talep bilgilerinin ve cari hesap hareketlerinin kaydedildiği bir bilgi bankasını yönetir.¹⁰

3.3- Barter Sisteminin İşleyişi

Sistemde her üyenin bir takas hesabı bulunmaktadır. Sistem içinde nakit ödeme ve nakit tahsilatı söz konusu olmamaktadır. Barter şirketleri ve firmalar para birimi olarak barter doları diye adlandırılan Amerikan Doları veya Euro’ya eşdeğer bir para birimi kullanırlar. Alış ve satış işlemlerinde doğrudan para kullanılmamakla birlikte barter çeki adı verilen ve yapılan ticari işlemin bedelini ifade eden materyel kullanılmaktadır.¹¹

⁶ www.rantbarter.com/barter tarihi.php (Erişim 27.03.2009)

⁷ ÇİÇEKLİ, agp., s.19.

⁸ VERZARİU Pompiliu (1985), “Countertrade, Barter And Offsets”, McGraw-Hill Book Company, USA, s. 24.

⁹ TEKŞEN Ömer (2006), “Barter işlemlerinin muhasebeleştirilmesi ve vergilendirilmesinin yeni finansal tekniklerle karşılaştırarak incelenmesi: Bir araştırma”, İktisadi Araştırmalar Vakfınca yayımlanan doktora tezi, İstanbul, s. 22.

¹⁰ www.rantbarter.com/Rantbarter-Kitapcik.doc#_Toc216064118 (Erişim 12.06.2009)

¹¹ ARSLAN Cem Barlas (2009), “Barter sistemi, hukuki yapısı ve vergilendirilmesi”, *Vergi Raporu*, S.112, s.113.

Barter sistemine üye olmak isteyen firma barter şirketine başvuruda bulunur. Barter şirketi tarafından, bu firmanın kredibilitesi ve firmanın ürünlerinin sistemin arz-talep dengeleri açısından değerlendirilmesi sonucunda, firma barter sistemine kabul edilir. Başvuru yapan firmanın sisteme kabul edilmesinden sonra barter şirketi ile bu firma arasında üyelik anlaşması imzalanır. Bu işlemi takiben, firmanın bilgileri bilgi bankasına kaydedilir ve üye için cari hesap açılır. Sisteme üye olan firma, sisteme üye olan diğer firmalarla doğrudan bağlantı kurarak, mal ve hizmet satabilir veya satın alabilir. Satış işlemi üzerinde anlaşılması durumunda, barter şirketi işlemi onay vermesiyle barter alışverişi tamamlanmış olur. Daha sonra barter çeki düzenlenerek barter şirketine gönderilir. Barter şirketi, gerçekleşen bu işlemin bedelini döviz olarak alıcının cari hesabına borç, satıcının cari hesabına alacak olarak kaydeder. Bu durumda alıcı firma söz konusu işlem tutarı kadar sisteme borçlanmakta, satıcı firma da aynı tutarda alacaklı olmaktadır. Barter şirketi tarafından bu alacak ve borç tutarları nazım hesaplarda takip edilir. Alıcı borcunu sistem üyelerinden herhangi birine satacağı hizmet veya mal ile veya nakden öder. Satıcı ise alacağı karşılığında sistemin herhangi bir üyesinden mal veya hizmet satın alır.¹²

Yukarda detaylarıyla anlatılan barter işlemi sonucunda bu organizasyonu yöneten barter şirketinin kazancı ise üye firmalardan alınan aidat ve yapılan satışlardan tahsil edilen komisyonlardır.

Barter sisteminde hemen hemen tüm mallar alış verişi konusu yapılabilir. Bu daha çok

sistemdeki firmaların faaliyet alanlarıyla yakından ilgilidir. Ancak tekstil ürünleri, mobilya, demir ve çelik, cam, çeşitli sentetik eşyalar çoğunlukla alışverişi konu olmaktadır. En çok tercih edilen ise tarım ürünleridir. Bunun temel nedenleri olarak arzın devamlılığının sağlanması, stok fazlası ürünlerin dağıtımı, tarife dışı engellerin aşılması sayılabilir. Ayrıca otomotiv sanayi ürünleri, petrol, kimyasal maddeler vs. barterin konusunu oluşturan mallar arasında sayılabilir.¹³

4- BARTER SİSTEMİNİN OLUMLU ve OLUMSUZ ÖZELLİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Barter sistemi en etkili satış yöntemlerinden biridir. Özellikle stoklarını eritmekte sorun yaşayan firmaları rahatlatır, stok maliyetinden kurtarır. Ayrıca atıl kapasitenin değerlendirilmesinde etkilidir. Firmaların personel giderleri ve amortisman giderleri gibi sabit giderleri her zaman mevcuttur. Firmalar ancak satış yapabildikleri oranda üretim yapabilmekte, bu da firmaların sabit giderlerinin birim maliyetini artıran bir unsur olmaktadır. Barter sistemine üye firmalar, tam olarak kullanamadıkları kapasitelerinin bir kısmını barter pazarında değerlendirerek atıl kapasitelerini harekete geçirebilmekte dolayısıyla birim maliyetlerini düşürebilmektedir. Barter sistemi yeni pazarlar – yeni müşteriler bulan bir sistemdir. Sisteme üye firmalar, kimin ne ürettiğini, arz ve taleplerin kimden geldiğini, kimin elinde ne tür mal ve hizmet olduğu bilmektedirler. Bununla birlikte ücretsiz ve etkin bir reklam aracıdır. Barter bilgi bankasında üye firmalar ve ürünleri

¹² TAN Müge, "Barter sistemi ve vergi kanunları karşısındaki durumu", www.kobionline.com/docs/AATax/article/barter_sist.doc (Erişim 27.03.2009)

¹³ SÜRMEN Yusuf, Uğur KAYA (2001) , "Barter ve muhasebe işlemleri", *Vergi Dünyası*, S.235, s.133.

ile ilgili ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Internet ortamında çalışan barter programı ile bu bilgiler sistem üyesi tüm firmalarca görülebilmektedir. Üyeleri rekabetin zararlı etkilerinden koruyan bir sistemdir. Arz-talep dengesi gözetildiğinden aynı ürünü üreten çok fazla sayıda üreticiye sistemde yer verilmez. Tahsilat riski neredeyse yoktur. Faizsiz ürün ve hizmet kredisi sağlar. Barter sistemi işletmelere sunduğu pazarlama ve tahsilat kolaylığı gibi çok sayıdaki önemli avantajın yanında, günümüzün en çağdaş ve en ucuz finansman modelidir. Barter sistemi güvenli ve kolay ihracat yapılmasını sağlar. Barter şirketinin uluslar arası piyasalarda söz konusu sistemi birlikte uygulamak için anlaştığı diğer barter şirketleri, dünyanın her yerinde barter ticareti yapan binlerce üyenin taleplerini sunmaktadır. Barter üyeleri interneti kullanarak diğer ülkelerdeki üyeleri tanıma ve dış ticaret riskleriyle karşılaşmadan ihracat yapma olanağına sahiptir.¹⁴

İhtiyaçlar için kullanıldığında barter bir finansman sistemidir. İhtiyaçlarını barter ortak pazarından karşılayarak borçlanan firma öncelikle stoktaki ürünlerini pazara sunarak geri ödeme yapar. Böylelikle hem stok maliyetinden kurtulur, hem de aynı oranda cirosunu artırarak kar eder. Barter sistemine üye firmalar, 12 aya kadar %0 faizle USD üzerinden ürün ve hizmet kredisi kullanabilirler.¹⁵

Barter pazarı enflasyondan, kısa vadeli talep yetersizliğinden ve piyasadaki likidite sıkışıklığından etkilenmez.¹⁶ Barter sistemi yeni işbirlik-

leri sunar. Normal faaliyetlerini sürdüren bir firma barter sisteminin getirdiği geniş açılımı sayesinde farklı ve karlı yeni girişimlere zemin oluşturabilmektedir.¹⁷

Barter sisteminin yukarıda belirtilen faydalarının yanı sıra karşılaşılabilecek muhtemel olumsuzluklar da mevcuttur;

- Fiyat ve kalite değerlemesi yapılamayabilir.
- Mallar piyasa fiyatının üzerinde satılamayabilir.
- Nakit akışında dengeyi bozabilir. Sisteme

mal satan üye, alacağını ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetleri satın alarak tahsil edemez ise, nakit akışında dengeyi bozabilmektedir. Paniğe kapılarak ihtiyaç duymadığı halde sistemdeki diğer malları alma arayışına girebilmekte, sonuç olarak sisteme olan güveni kaybolabilmektedir.

- Arz ve talep dengesi bozulabilir.
- Barter işlemleri ile ilgili henüz bir yasa olmadığı için, bu işlemlerle ilgili belgeler de yasa- lar çerçevesinde düzenlenmemektedir.
- İşletmelerin birbirlerine bağlılığını artırabilir.
- Komisyon ödenmesi giderleri artırabilir.¹⁸

5- DÜNYA BARTER BİRLİĞİ (IRTA), BARTER SİSTEMİNİN DÜNYA ve TÜRKİYE TİCARET HACMİ İÇİNDEKİ YERİ

Dünya Barter Birliği (IRTA) 31 Ağustos 1979 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri ve dünya- daki kurumsal barter endüstrisini yönlendirme ve bu alanda yapılan ticareti yüksek standartlar çerçevesinde büyütmek amacıyla kurulmuştur. IRTA, Barter ticaretiyle ilgili araştırmalar ve yönlendirmeler,

¹⁴ TEKŞEN,agt,s.45-50.

¹⁵ <http://kobitek.com/makale.php?id=67> (Erişim 20.04.2009)

¹⁶ <http://garantibarter.com.tr/bartersistemi.php> (Erişim 27.03.2009)

¹⁷ <http://turkbarter.com/127.aspx> (Erişim 17.07.2009)

¹⁸ TEKŞEN,agt,s.50-51.

datbank hizmeti, güvenlik, uluslar arası ticaret bağlantılarının sağlanması, teknik danışmanlık, yeni başlayan şirketlerin kalkındırılması, endüstri ölçümlmeleri gibi faaliyetler yürütmekte ve yayınlar yapmaktadır. Tüm dünyada faaliyet gösteren Barter şirketlerinin bir araya gelip oluşturduğu bir kuruluştur. IRTA, dünya barter sektörünün dünyadaki yayılımını, gelişimini, değişimini sağlayan ve barter şirketlerinin bu sisteme adapte olması için bilinçlendirme yapan bir sistemdir. Alternatif finans ve ticaret sistemi hakkında dünya topluluklarına teşvik ve bilinçlendirme yapılarak Barter uygulaması ve operasyonunun standartlarını yükseltmektedir. Dünyada 1000'in üzerinde barter şirketi olmasına rağmen bunların IRTA'da üyeliklerinin kabul görmesi yönetim kurulu ve üyelerinin onayından geçerek gerçekleşmektedir. Dünya ekonomisinde hızla büyüyen ve gelişen barter endüstrisi içinde iş yapan firmaların uluslar arası işbirliklerinin artırılması, barter sisteminin ülkeler arası mevzuatının hazırlanması, barter endüstrisinin büyütülmesi, barter şirketleri kuruluş ve ticaret ilkelerinin belirlenmesi ve geliştirilmesinde Dünya Barter Birliği (IRTA) etkin bir rol üstlenmektedir.¹⁹

Günümüz dünya ticaretinin %40'ı barter sistemi ile yapılmaktadır. Amerika'da ise 400 milyar dolarlık iş hacmi ile 500 civarı barter firması 500.000'e yakın firma ile barter ticareti yapılmaktadır. Avrupa'da faaliyet gösteren barter kuruluşları IRTA Avrupa çatısı altında birleşmişler ve sistemin kıtaya yayılmasını sağlamışlardır.²⁰

The Economist dergisi, 2010 yılında dünya ticaretinin %50'sinin barter sistemi ile yapılacağını iddia etmiştir.²¹

Türkiye, kuruluşundan bugüne batı ülkeleri ile ekonomik, kültürel ve politik ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. 1980'e kadarki gelişme stratejisi ise, ithal ikamesine ve yerli sanayinin korunmasına dayalı olmuştur. 24 Ocak 1980 tarihinde yürürlüğe giren, "Ekonomik İstikrar Tedbirleri"nden itibaren Türkiye, farklı bir anlayışa yönelmiş, makro ekonomik politikalara müdahale azaltılmış, fiyat kontrolleri ve sübvansiyonlar kaldırılmış, ithalat libere edilmiş, bütün kotalar ve tarife dışı engeller kaldırılmıştır. Türkiye'nin sosyalist ülkelerle yapmış olduğu Kliring anlaşmalarının, 1980'lerin ilk yarısında sona ermesinden sonra, bu ülkelerin serbest dövizle ticarete yanaşmak istememeleri, Türkiye'nin bu ülkelerle ticaretinde açık vermesine yol açmıştır. Bu ticareti dengeleme ve devamlılığını sağlama düşüncesi, dış ticaret sermaye şirketlerine özel takas izni verilmesinin nedenlerinden biridir. Sosyalist ülkelerin, ticaret kuralları ve ekonomik yapıları ile, Türkiye'nin alışageldiği pazarlardan farklı oluşu ve tek satıcı olan devletin karşısında, güçlü ve iş kapasitesi geniş firmalar istemeleri, Türkiye'de dış ticaret şirketlerine böyle bir yetki verilmesi sonucunu doğurmuştur. Bağlı muamele ve takas işlemlerindeki kısıtlamaların kaldırılması ve gerekli düzenlemelerin yapılması ile Türkiye'de barter organizasyonları 90'lı yılların ikinci yarısında faaliyet göstermeye başlamıştır.²²

¹⁹ <http://www.tumgazeteler.com/?a=5192736> (Erişim 07.07.2009)

²⁰ DEMİREL Ertürk, "Barter sistemi ve ekonomik krizde anlamı", <http://www.dunya.com/haber.asp?id=34991> (Erişim 16.06.2009)

²¹ <http://www.alomaliye.com/barter.htm> (Erişim 27.03.2009)

²² <http://www.xing.com/app/forum?op=showarticles;id=22240899;articleid=22240899> (Erişim 20.07.2009)

Barter sistemi Türk hukuk sisteminde özel bir statüye oturtulmamıştır. Barter sistemindeki firmaların işlemleri, Türk Ticaret Kanunu ve Borçlar Kanunu hükümlerine göre sürdürülmektedir.²³ Ülkemiz ve benzeri ülkelerin hükümetlerinden barter sistemine ilişkin yasal düzenlemelerle ilgili destek talepleri konusu Avrupadaki tüm barter şirketlerinin katılımıyla, Norveç'in Kregero kentinde 3-4 Haziran tarihlerinde düzenlenen Dünya Barter Birliği (IRTA) Yönetim Kurulu ve Avrupa Barter Charter Toplantısında ele alınmıştır.

Türkiye'de 200 binden fazla Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme bulunmaktadır. Ülkemizdeki KOBİ'lerin istihdamdaki payı yaklaşık olarak %61,1 ; yatırımlardaki payı %56,5; yaratılan katma değerdeki payı ise % 37,7'dir. Buna rağmen ülkemizdeki KOBİ'lerin ihracat içindeki payı ile toplam kredilerden almış oldukları pay diğer ülkelere göre çok düşüktür.²⁴ Bunun nedeni faiz oranlarındaki ürkütücü yüksekliktir. Dolayısıyla da bu durumdan kurtulmanın yolu barter sistemini kullanmaktır. Batı dünyası da aynı problemi yaşadığı dönemde, barter ticaretine ağırlık vererek KOBİ'leri koruma altına almıştır. Büyük firmaların ve holdinglerin barter sistemini kullanmalarının en önemli nedeni ise, sistemin üyelere sunduğu hızlı bilgi iletişimidir. Özellikle yurt dışı bağlantıları olan veya olmasını isteyen firmalar, barter sisteminde yer alarak kendi imkânla-

rıyla ulaşamayacakları bilgileri güncel olarak elde etmektedirler.²⁵

6- EKONOMİK KRİZ ORTAMINDA FİNANSMAN İHTİYACINA ÇÖZÜM OLARAK BARTER SİSTEMİ

Son zamanlarda yaşanmakta olan küresel finansal krizin temelinde bulunduğu üzere ABD'de 2000'li yıllardan itibaren gayrimenkul fiyatlarındaki yükseliş ve düşük kredi notlu müşterilerin yüksek faizi göze almasıyla başlamıştır. Çünkü belirtilen dönemde kredi geri ödenmesi bile ev satılarak ciddi kazançlar elde edilebilmekteydi. Normal şartlarda mortgage anlaşması düzenlenirken, müşteri bu aylık ödemeleri ödeyebilir mi diye araştırma yapılmakta ve bunun sonucuna göre kredinin verilip verilmeyeceğine karar verilmekteydi. Ancak son 6-7 yılda dokümantasyon ve araştırma evreleri ucuzlayan fonlama maliyetleri ile iyice gevşemiş ve çok sayıda kişi bu sistemde kredi kullanmıştır. Kredilerin önemli bölümü de ödeme gücü nispeten daha düşük olan kesime verilmiştir. Konut fiyatlarındaki yükseliş, kısa vadeli dolar faizlerinin yükselmeye başlamasıyla birlikte 2004-2006 döneminde düşüşe geçmiştir.²⁶

2004 yılından itibaren ABD'de "subprime" diye adlandırılan yüksek riskli (düşük kaliteli) mortgage kredileri artış göstermiştir. 2006 yılında

²³ DORCPALAM Davacav (2007), "Yeni bir finansman aracı olarak barter sistemi ve muhasebeleştirilmesi", Yüksek lisans tezi, İzmir, s.37 D.E.Ü. Merkez Kütüphanesi Tez ve Süreli Yayınlar Bölümü, raf no: Y 07333

²⁴ <http://dtm.gov.tr>, (Erişim 14.01.2003) ÇINAR AY Sema (2008), "Türkiye'deki KOBİ'lerin finansman sorunları", Paradoks, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi (e-dergi), S.1, s.3.

²⁵ <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazpazartesi9.doc> (Erişim 21.07.2009)

²⁶ ATILLA İclal, Yaşar KABATAŞ (2009), "ABD'de ve Türkiye'de uzun vadeli konut kredisi uygulamaları, ABD'de yaşanan kriz ve muhtemel etkileri", *Vergi Raporu*, S.112, s.21.

yüksek riskli mortgage kredilerinin tutarı 600 milyar doları bulmuş, toplam mortgage kredilerine oranı ise yüzde 20,1'e ulaşmıştır.²⁷

Kredibilitesi düşük kişi ve kurumlara verilen bu krediler sistemdeki bankalar tarafından tahville çevrilerek sermaye piyasalarını derinleştiren araçlar haline gelmiştir. Bu tahvillerin getirileri ABD hazine bonosunun çok üzerinde olduğu için özellikle riskli ve yüksek getiri hedefleyen hedge fonların bu tahvillere yönelmesinde etkili olmuştur. Krediler geri dönmeye başlayınca da riski paylaşarak yaygınlaştıran ve risklerini yok edemeyen finans kuruluşları zarar etmeye başlamışlardır. Bunun sonucu olarak bankalardan para çekilmeye, sermaye hareketleri yavaşlamaya, likidite bolluğu daralmaya başlamıştır. ABD'de mortgage kredilerine dayalı menkul kıymetler ile kredi türev ürünlerinin risklerinin yanlış ölçülmesi, kimi zaman da ölçülememesi yanında denetleyici yapının eksiklikleri de finansal kurumları etkilemiş ve mortgage kredi krizi olarak adlandırılan durum Avrupa'yı da içine alan küresel bir likidite krizine dönüşmüştür.²⁸

1929 Büyük Bunalımından bu yana yaşanan en büyük kriz olarak tabir edilen ve 14 büyük bankayı (Lehman Brothers vs.) yok eden ekonomik krizin 3,4 trilyon dolarlık ödenmemiş kredi nedeniyle büyüyebileceği endişesi ile Amerikan Hazinesi ve ABD Merkez Bankası mali sistemi düzeltmek için 700 milyar dolarlık kurtarma paketi nin yanı sıra çeşitli önlemler alınmıştır.²⁹

Barter sisteminin yararları konusunda firmaların likidite sıkışıklığından etkilenmeyeceğine değinilmiştir. Günümüzde yaşanmakta olan küresel kriz likidite krizidir. Dolayısıyla barter sisteminde faaliyet gösteren firmaların bu ve buna benzer küçük ve büyük çaplı likidite krizlerinden diğer firmalara oranla daha az etkileneceği açıktır.

Firmaların nakit ödmeden girdi ihtiyaçlarını karşılaması ve orta vadede reel fiyatlı ürünle ödeme yapabilmesi, ekonomik kriz dönemlerinde büyük kolaylık sağlamaktadır.³⁰ Barter sisteminin kriz ortamında en önemli faydası üretilen mal ve hizmetlere müşteri bulma imkanı sağlaması ve yüksek finansman maliyetlerine katlanmadan girdi temin edilebilmesidir. Fon tedarik sıkıntısı çekilen dönemlerde müşteri konumundaki firmalar yüksek finansman giderleri nedeniyle diğer firmaların ürettikleri ürünleri almakta sıkıntı çekerler. Aynı zamanda kendileri de girdi temininde fon sağlayamadıkları için sorun yaşayacaklardır. Diğer bir deyişle ürettiklerini satamayan ve üretim için gerekli hammaddeyi temin edemeyen firmalar diğer üretim faktörleri mevcut olsa dahi faaliyet gösteremez duruma gelebilirler. Burada nakit faktörü devre dışı kaldığında firma faaliyetlerini sürdürebilecektir.

Uluslar arası barter organizasyonlarında pazar daha da genişleyeceğinden finansal krizden etkilenme olasılığı daha düşük olacaktır. Herhangi bir ülkede nakde çevrilmesi çok zor olan bir ürün, başka bir ülkede arz-talep dengesi elverdiği

²⁷ BİRDAL Murat (2009), "Bir krizin anatomisi:ABD mortgage piyasasının kurumsal yapısı ve krizin dinamikleri" EconAnadolu: Uluslararası Anadolu Konferansı, s.8. http://econ.anadolu.edu.tr/fullpapers/Birdal_econanadolu2009.pdf (Erişim 02.09.2009)

²⁸ ATILLA İclal, Yaşar KABATAŞ,agm, s.21.

²⁹ ARIKAN A.Naci (2008), "ABD finans piyasalarında yaşanan kriz ve ABD yönetiminin krizden çıkma planları", *Vergi Dünyası*, S.326,s.53.

³⁰ ÇİLEKLİ, agp, s.85.

takdirde çok kolay nakde çevrilebilir. Böyle bir durumda barter sistemine mal arzeden bir firma, sistemden kendi ülkesinde rahatlıkla nakde çevirebileceği ürünleri aldığı takdirde kriz ortamının olumsuz etkilerini giderecektir. Aynı şekilde bir firma kendi ülkesinde temini zor olan hammaddeyi sistemden temin ederek faaliyetlerini sürdürebilir. Kısacası barter sistemine üye firmalar finansal kriz dönemlerinde olağan faaliyetlerini sürdürebilecektir. Ancak bu durumun gerçekleşebilmesi için barter şirketinin ve organizasyonunun sisteme ürün arz ve talebini dengede tutması gerekmektedir.

7- SONUÇ

Finansal kriz ortamında, firmaların finansal kesimden kredi bulmakta zorlandığı dikkate alındığında, barter sistemi pazar imkanlarının genişletilmesi yanı sıra, tedarik aşaması için finansman imkanı sağlaması nedeniyle önem kazanmaktadır. Barter sistemine üye olan firma sayılarında son zamanlarda görülen artış da bunun göstergesidir. Firmaların finansman sorunları nedeniyle hammadde ihtiyaçlarını giderememesi tam istihdam düzeyinde çalışmalarını engellemektedir. Bu durum iktisadi büyümeyi olumsuz etkilemekte, işsizlik oranını artırmaktadır. Barter sisteminin pazarlama imkanları ve girdi tedariğiyle ilgili üye firmalara sağladığı olanaklar ile daralma ve işsizlik sorunu giderilerek yüksek düzeyde istihdam hacmine ulaşılabilecektir.

Barter işlemleri Dünyada yaygın olarak yapılmakta ancak ülkemizde sayılı birkaç organizasyon ile sürdürülmektedir. Ülkemizde çok sayıda ki küçük ve orta büyüklükteki işletmenin finansman sorunlarının çözümünde barter sistemi alternatif olarak düşünülebilir. Barter sistemi özellikle finansal kriz nedeniyle oluşan ekonomik durgunluğun giderilmesinde, maliye politikası

araçlarına daha az başvurulması sonucunu doğurabilir.

KAYNAKÇA

ARIKAN A.Naci (2008), "ABD finans piyasalarında yaşanan kriz ve ABD yönetiminin krizden çıkma planları", *Vergi Dünyası*, S.326.

ARSLAN Cem Barlas (2009), "Barter Sistemi, hukuki yapısı ve vergilendirilmesi", *Vergi Raporu*, S.112.

ATILLA İclal, Yaşar KABATAŞ (2009), "ABD'de ve Türkiye'de uzun vadeli konut kredisi uygulamaları, ABD'de yaşanan kriz ve muhtemel etkileri", *Vergi Raporu*, S.112.

BİRDAL Murat (2009), "Bir krizin anatomi-si:ABD mortgage piyasasının kurumsal yapısı ve krizin dinamikleri" EconAnadolu: Uluslararası Anadolu Konferansı.

ÇİÇEKLİ Murat (2007), "Dünyada ve Türkiye'de barter sistemi", Tezsiz yüksek lisans projesi, D.E.Ü.,İzmir.

DORCPALAM Davacav (2007), "Yeni bir finansman aracı olarak barter sistemi ve muhasebeleştirilmesi", Yüksek Lisans Tezi, D.E.Ü.,İzmir, SÜRMEN Yusuf,Uğur KAYA (2001), "Barter ve muhasebe işlemleri, *Vergi Dünyası*, S.235.

ŞİMŞEK M.Sırrı (2004), "Parasız Ticaret Barter", Euromat Entegre Matbaacılık A.Ş. İstanbul.

TENLİ Hale (2002), "Pazarlama ve finansman aracı olarak karşılıklı ticaret sistemi içinde barter ve Türkiye'de uygulanabilirliği", Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, D.E.Ü.,İzmir.

TEKŞEN Ömer (2006), "Barter işlemlerinin muhasebeleştirilmesi ve vergilendirilmesinin yeni finansal tekniklerle karşılaştırarak incelenmesi: Bir araştırma", İktisadi Araştırmalar Vakfınca yayımlanmış doktora tezi, İstanbul.

TÜRK İsmail (2001), "Maliye Politikası", Eda Matbaası, Ankara.

VERZARİU Pompiliu (1985), "Countertrade, Barter And Offsets", McGraw-Hill Book Company, USA.

<http://dtm.gov.tr>, (Erişim 14.01.2003) ÇINAR AY Sema (2008), "Türkiye'deki KOBİ'lerin finansman sorunları" , *Paradoks, Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi* (e-dergi), S.1

DEMİREL Ertürk , "Barter sistemi ve ekonomik krizde anlamı",

<http://www.dunya.com> (Erişim 16.06.2009) .

TAN Müge, "Barter sistemi ve vergi kanunları karşısındaki durumu",

www.kobionline.com (Erişim 27.03.2009).

www.rantbarter.com (Erişim 27.03.2009)

<http://kobitek.com> (Erişim 20.04.2009).

<http://garantibarter.com.tr> (Erişim 27.03.2009) .

<http://turkbarter.com> (Erişim 17.07.2009).

<http://www.tumgazeteler.com> (Erişim 07.07.2009).

<http://www.alomaliye.com> (Erişim 27.03.2009).

<http://www.xing.com> (Erişim 20.07.2009).

<http://www.baskent.edu.tr> (Erişim 21.07.2009)